

На 31 март 2014 г. бе проведена първата от планираната поредица дискусии „България и нейните съседи” на тема **„Българо-турските отношения – накъде след Таксим?”**. **Политическите процеси в Турция и влиянието им върху двустранните отношения**. За участие бяха поканени ограничен кръг експерти – представители на научните и академични среди, дипломати и представители на неправителствени организации. Събитието бе организирано от Института за балканистика с Център по тракология към БАН и Института за икономика и международни отношения (ИИМО).

Предварително зададената рамка на дебата целеше дискусията да се съсредоточи около следните основни въпроси:

- Турция след Таксим
- Изчерпа ли се неосманизмът?
- Турция – границите на експанзията?
- Между исляма и Европа – има ли такъв дебат в Турция?
- Политическият ислям – буфер срещу радикалния ислям или негов авангард?
- Турция, България и енергийната сигурност на Балканите и Европа
- Турция и България в региона – партньори или съперници?
- Турция и ЕС – преговори без край?
- Българо-турските отношения – погледът напред и тежестта на нерешените (исторически) въпроси

По време на дискусията бяха изказани мнения по следните теми:

Резултатите от местните избори в Турция

Като основа за по-нататъшните обсъждания бе направен опит за първоначален анализ на резултатите от проведените един ден преди дебата местни избори в Турция. Участниците се обединиха около тезата, че тези избори бяха тест както за подкрепата към управляващата Партия на справедливостта и развитието (ПСР), така и в по-общ план, за това дали се е изчерпал „моделът Ердоган” след многобройните протести през последната година и поредицата от скандали месеци преди вота.

Констатирано бе, че резултатите от гласуването показват запазване на позициите на управляващата партия. Тя побеждава на изборите, при това категорично и дори без да губи електорат. Освен всичко друго анализът на териториалното разпределение на вота показва, че основните опозиционни партии губят катастрофално в районите с предимно кюрдско население (около 12 области), докато ПСР успява да изпревари дори кюрдските партии по места с преобладаващо кюрдско население.

Като основни причини за поредната победа на партията, водена от Ердоган се изтъкнаха стабилното икономическо развитие, постигнато по времето на неговото управление, което намира електорален израз в силната подкрепа от страна на работещото население, наред с тази на консервативните слоеве в турското общество. Именно на тези обществени групи разчита най-вече турският министър-председател.

Силно влияние в полза на управляващата партия оказва и постепенната ислямизация в Турция, обхващаща достатъчно сериозни обществени слоеве.

Сред външните фактори бяха открити стабилизирането на Турция в региона и ефектът на възроденото национално самочувствие, особено върху по-млади и националистически настроени среди. Друг фактор повлиял, макар и косвено, на изборния резултат според част от дискусантите, е свързан с ролята на „Арабската пролет“, довела по-скоро до дестабилизация, разпад и хаос в редица арабски държави. Страхът от подобен сценарий и възпроизвеждане на тези събития и в Турция е един от основните мотиви при вота на по-консервативната част от населението, припознаваща в протестите привнесена отвън дестабилизация.

Бе отчетено, че управляващата ПСР умело се е възползвала от тези нагласи в предизборната си кампания, която бе остра, конфронтационна, затворена, пропагандираща единството на нацията.

Общото заключение след анализа на изборните резултати бе, че независимо от понесените сътресения „Моделът Ердоган“ не се е изчерпал, като според някои от участниците след местния вот може да се каже, че започва второто десетилетие на Ердоган. Единно бе и мнението, че едновременно с консолидацията на властта на Ердоган в турското общество продължава задълбочаването на оформилите се политически и социални разломи.

-

Политическата криза и протестите

Участниците се обединиха около тезата, че категоричната победа на ПСР не означава край на политическата криза в страната след изборите. Открити бяха редица конфликти, противопоставяния и разделителни линии в турското общество: между исляма и светското начало, между демократичното и консервативното, между евентуалното проевропейско бъдеще и носталгията към османското минало, както дори и регионалното противопоставяне между Истанбул и Анкара и т.н. Подчертано бе и изострянето на противопоставянето вътре в ислямистките среди – не само по линия на публичната конфронтация между привържениците на Ердоган и тези на Гюлен, но и между сунити и алевити, а също така и съществуващото от десетилетия етническо разделение между турци и кюрди. Всички тези противоречия в турското общество, заедно с още много други различия между населението, обединиха дискутиращите около констатацията, че разломите в турското общество са много сериозни, част от тях тепърва ще се задълбочават и на този етап дори изглеждат непреодолими, което до голяма степен предопределя и продължаването на политическата и обществена криза в Турция.

Външният израз на тези разломи в турското общество са нестихващите вече почти година масови протести, които доведоха до сериозни сблъсъци и жертви. Изказано бе мнение, че освен като израз на посочените противоречия, това са и протести на успеха и напредъка, постигнат по време на управлението на Ердоган – нарасналата като численост средна класа и увеличаващото се образователно равнище на населението поставят за решаване нови социални и политически проблеми пред турската политическа класа. Друг фактор за активните масови протести е огромният

процент на младото население в Турция (средната възраст в страната е 21 години), което тепърва ще намира своите стабилни политически ориентири.

Както анализът на изборните резултати, така и съществуващите трайни разделения в Турция сочат, че тепърва страната ще търси отговор на такива въпроси като: Може ли да се преодолеят разломите в турското общество след стабилизирането на Ердоган? Какво е бъдещето на ПСР, от какво зависи то и къде е мястото на лидера на партията?

Политическата перспектива пред ПСР и Реджеб Тайип Ердоган

Дискусията отвори сериозно многообразие във вижданията относно политическата перспектива на „Модела Ердоган“. Като основен фактор бе идентифицирано бъдещото икономическо развитие на страната и как би се отразил евентуален спад в икономиката, оттегляне на чужди инвестиции или други икономически проблеми върху доминацията на ПСР. Друг важен въпрос, засягащ политическото развитие в Турция е евентуалното кандидатиране на Ердоган за президент на държавата и възможното отражение върху процесите в страната. Според някои от дискутиращите това ще доведе до още по-голям авторитаризъм, според други – до още по-сериозно задълбочаване на разделението. Повдигнат бе и въпросът за възможно дистанциране на Абдуллах Гюл и оформяне на линия на противоборство в управляващата партия.

Участниците в дискусията констатираха, че независимо от дълбоките противоречия, към момента в Турция опозиционните партии не са предложили достатъчно сериозна политическа алтернатива на управлението на ПСР. Протестите не са оформили своя що-годе единна идейна и политическа платформа и не е изкристализирал неин партиен носител.

Не на последно място бе поставен и въпросът за бъдещото политическо развитие на Турция в контекста на международната ситуация и динамиката на развитие на сирийската криза, украинската криза и положението в Черноморския регион като цяло, както и кризата с иранската ядрена програма, като бе констатирано, че всички тези процеси могат да имат нееднозначно, отчасти дори противоположно влияние върху динамиката на политическите процеси в Турция.

Външната политика на Турция

Общо бе схващането, че неоосманизмът е дал тази идейна основа, която е позволила на Турция да търси стратегически перспективи пред своята външна политика. Страната вече се е утвърдила като силен играч в един многополюсен свят, със стремеж към доминиращо регионално влияние и глобално присъствие в системата на международните отношения. В качеството си на шестнадесета икономика в света тя се превръща в значим субект на международната политика, опитвайки се нерядко да играе самостоятелно на световната сцена. Това дава допълнително национално самочувствие на населението, генерирайки същевременно сериозна националистическа

подкрепа на водената от премиера Ердоган политика. Въпреки това участниците на кръглата маса поставиха въпроса и за постепенното изчерпване на експанзионисткия потенциал на турската външна политика, посочвайки нейни неуспехи, но и отделни провали (някои действия по време на „Арабската пролет“, позициите спрямо конфликта в Сирия, пробойните в политиката на „нулеви проблеми със съседите“). Това даде основание на част от участниците да открият още едно разделение в турската политика – между интервенционалисти и изолационисти.

Независимо от периодично появяващото се напрежение, общо бе мнението, че Турция е била, е и ще продължи да бъде основен стратегически партньор на САЩ в региона, но засилващото се самочувствие и желание на премиера Ердоган да играе самостоятелно на международната сцена стимулира търсенето на алтернативи. Изказано бе становището, че има съществена разлика между демократите и републиканците в САЩ в отношението им към Турция – както по отношение на позициите им спрямо Фетхуллах Гюлен, така и в трактовката на ислямския радикализъм.

Във връзка с дебата за членството на Турция в ЕС някои от участниците в дискусиата акцентираха върху засилващите се настроения и скептицизъм в някои европейски страни и най-вече Германия, към политиката на Турция, а от друга страна – нарастващите резерви в самата Турция спрямо такова членство.

В рамките на дискусиата се оформи доста скептично мнение относно възможностите на Турция да се превърне във водещия фактор в ислямския свят на фона на противоборството между сунити и шиити, респективно между Саудитска Арабия и Иран за лидерство.

Специално внимание бе отделено на ролята на Турция на Балканите през призмата на доктрината на неоосманизма, стремежа ѝ да бъде регионален лидер и засилването на носталгичните нагласи по времето на Османската империя в определени среди. Представителите на академичните среди споделиха наблюдението, че се увеличава присъствието на исторически имена в публичната среда, образованието, културата и общественото пространство в Турция. Така например, според тях, все повече обществени пространства (площади, улици, училища и др.) се кръщават на султани и личности, свързани с имперския период. В рамките на дискусиата беше засегната и повишената турска активност и влияние в Босна и Херцеговина, Косово, Македония и Албания.

Двустранните отношения България – Турция

Участниците в дискусиата направиха задълбочен преглед на развитието на българо-турските отношения. Отчитайки общото положително русло на развитие на сътрудничеството през последните десетилетия, бе констатирано, че в последно време Турция пренасочва основното си внимание към кризисните райони близо до нейните граници извън Европа – без това да означава, че тя ще загърби балканската си политика или ще се дезинтересира от проблемите на полуострова, но по думите на някои от участниците акцентът се поставя повече върху „меката сила“.

Изказани бяха различни мнения относно европерспективите на Турция и подкрепата, която България оказва за нейната евроинтеграция. Изхождайки от принципната постановка, че е в интерес на България да има на своите граници една проевропейска, светска и демократична Турция, участниците подчертаха необходимостта да се отчита динамиката на политическите процеси в Турция и нейната външнополитическа активност при актуализиране на българските позиции.

Засегнати бяха и преговорите по нерешените въпроси между двете страни. Вниманието бе съсредоточено основно върху проблема с имотите на българските бежанци от Източна Тракия, усилията по възстановяване на българските екзархийски имоти в Турция и опитите за огледално третиране на въпроса с вакъфските имоти в България.

В заключение участниците в дискусиата се обединиха около мнението, че „Моделът Ердоган” все още не е изчерпал своя потенциал, но до голяма степен е загубил своята динамика и възможности за по-нататъшно разгръщане. Той е достигнал своята пикова точка и сега следва билото на своето политическо влияние. Изборите са показали, че Ердоган и Партията на справедливостта и развитието отстояват своя практически пълен контрол върху държавата, но не могат да стопират процесите и задълбочаването на разломите в обществото, които постепенно ерозират техните позиции. Не би следвало да се очаква нов силен импулс от рода на този, който осигури политическия ислям („обличането на национализма в ислямски одежди”) за развитието на страната през последното десетилетие.